

МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА

ЛОПАТЮК Руслана Іванівна

УДК 631.164.23:330.142.211

**ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ІНВЕСТУВАННЯ
ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Херсон – 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Міжнародному університеті бізнесу і права Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
Звягінцева Ольга Борисівна,
Одеський національний політехнічний університет,
доцент кафедри економічних систем і маркетингу.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Банєва Ірина Олексіївна,
Миколаївський національний аграрний
університет,
професор кафедри управління виробництвом та
інноваційною діяльністю підприємств;

доктор економічних наук, доцент
Майданевич Петро Миколайович,
Південний філіал Національного університету
біоресурсів і природокористування України
"Кримський агротехнологічний університет",
завідувач кафедри бухгалтерського обліку та
аудиту.

Захист відбудеться 25 червня 2013 р. о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 67.135.01 у Міжнародному університеті бізнесу і права за адресою: 73039, м. Херсон, вул. 49-ї Гвардійської дивізії, 37-а.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Міжнародного університету бізнесу і права за адресою: 73039, вул. 49-ї Гвардійської дивізії, 37-а.

Автореферат розісланий «24» травня 2013 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.С. Кайтанський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сукупності заходів ефективного розвитку підприємств аграрної сфери на перший план виходить їх інвестиційне забезпечення та досягнення економічної стійкості. Це пов'язано із зростанням капіталізації та корпоративізації аграрного виробництва з однієї сторони та необхідністю впровадження інновацій у виробничі процеси, модернізації техніки, удосконалення операційної та інших видів діяльності – з іншої. Необхідно вказати, що в останні роки для підприємств аграрної сфери економіки, особливо великих та середніх, є характерною позитивна динаміка основних показників господарювання. Україна відіграє все більш значну роль на світовому ринку продовольчих товарів та сільськогосподарської сировини. Цьому сприяють унікальний земельний потенціал, висококваліфіковані трудові ресурси аграрних підприємств, послідовна державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників.

Однак інвестиційні ресурси виявляються недостатніми для забезпечення розширеного відтворення в аграрній сфері, досягнення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, особливо малих. Тому, підприємства аграрної сфери часто вирішують складні соціально-економічні та виробничі завдання в умовах обмеження інвестиційних ресурсів, значної конкуренції та ризиків на ринку. Труднощі пов'язані із залученням кредитів та позик, наявністю великої кількості посередників у процесі реалізації готової продукції, недостатнім моніторингом кон'юнктури продовольчого ринку, слабкою організацією сільських громад та сільських територій у цілому.

Необхідно відзначити, що проблеми інвестиційного забезпечення та механізмів його здійснення знаходяться у полі зору багатьох відомих українських та зарубіжних учених-економістів. Серед них віділяються праці таких дослідників, як Г.М. Азаренкова, В.М. Алексійчук, М.І. Баканова, І.Т. Балабанов, І.О. Банєва, Л. Бернстайн, М.Д. Білик, М.Г. Білуха, І.О. Бланк, Є.Ф. Брігхем, В.М. Гриньов, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, М.М. Єрмошенко, О.Д. Заруба, О.Т. Звягінцева, Г.О. Крамаренко, Г.Г. Кірейцев, А.В. Коваленко, В.В. Козик, М.Н. Крейніна, В.В. Лаврук, П.М. Майданевич, В.В. Поддєрьогін, В.С. Пономаренко, М.О. Плахтій, Н.О. Русак, В.А. Русак, П.Т. Саблук, Г.В. Савицька, Р.С. Сайфуліна, А.М. Сопко, Л.К. Сук, Н.В. Тарасенко та А.Д. Шеремет. Теоретичні, методичні й практичні основи інвестування, викладені в працях цих учених, можуть бути використані для осмислення складного процесу розвитку інвестування підприємств аграрної сфери України.

Проте поглиблених досліджень потребує обґрунтування методів та механізмів залучення інвестицій у діяльність аграрних підприємств, визначення взаємозв'язку інвестиційного потенціалу та економічної стійкості аграрних підприємств, розробка дієвих заходів щодо удосконалення механізмів

інвестиційної діяльності на основі програмно-цільового підходу, математичного моделювання, інституційного забезпечення інвестиційних процесів. Важливість та актуальність вирішення окресленого кола проблем зумовили вибір теми, мету, завдання, наукову новизну, практичне впровадження отриманих результатів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планами наукових досліджень Міжнародного університету бізнесу і права за темою “Фінансово-економічний механізм сталого розвитку аграрних підприємств в умовах трансформації до СОТ” (номер державної реєстрації 0109U002936). У її межах автором було узагальнено сутність інвестиційної діяльності у зв'язку з економічною стійкістю підприємств аграрної сфери, а також чинники, які їх формують. Визначено взаємозв'язок між інвестиційним потенціалом та економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано заходи удосконалення механізмів інвестування підприємств аграрної сфери та управління інвестиційною діяльністю.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад та розробка практичного інструментарію щодо формування, функціонування та розвитку механізмів інвестування підприємств аграрної сфери.

Реалізація мети дисертаційної роботи обумовила необхідність вирішення наступних завдань дослідження:

- обґрунтувати напрями удосконалення інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери;
- розробити концепцію удосконалення економічного механізму інвестування підприємств аграрної сфери;
- удосконалити підходи до визначення інвестиційного потенціалу аграрних підприємств;
- запропонувати систему заходів стимулювання інвестиційної діяльності аграрних підприємств;
- здійснити моделювання ефективності інвестиційної діяльності аграрних підприємств;
- розвинути інституційні механізми регулювання інвестиційної діяльності аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси інвестування підприємств аграрної сфери.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів формування, функціонування та розвитку механізмів інвестування підприємств аграрної сфери.

Методи дослідження. У процесі написання дисертації були використані методи діалектичного пізнання, наукового узагальнення і причинно-

наслідкових зв'язків – для уточнення сутності інвестування, його процесів та механізмів; монографічний – для конкретизації основних показників та критеріїв визначення рівня інвестиційного забезпечення; індукції – при зборі, систематизації, обробці статистичної інформації та дедукції – при теоретичному осмисленні проблеми. Статистико-економічні методи дозволили здійснити аналіз та оцінку основних показників господарської та інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Метод багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу дозволив оцінити міру впливу різних організаційно-економічних чинників на величину результативного показника інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери, їх інвестиційний потенціал та економічну стійкість; аналіз і синтез були застосовані для деталізації об'єкту дослідження; графічне моделювання – для удосконалення структури механізмів інвестування аграрних підприємств.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти України, офіційні статистичні дані Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, регіональних управлінь статистики, звітні дані підприємств аграрної сфери, наукові розробки вчених та практиків, аналітико-логічні узагальнення та безпосередні спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретико-методичних засад та практичного інструментарію з формування, функціонування та розвитку механізмів інвестування підприємств аграрної сфери. Найбільш важливі результати, отримані у процесі дослідження, та їх наукова новизна полягають у наступному:

вперше:

- обґрунтовано концепцію удосконалення економічного механізму інвестування підприємств аграрної сфери, яка ґрунтується на врахуванні їх економічної стійкості, чинників впливу на ефективність інвестиційної діяльності методами факторного аналізу, моделюванні реального руху грошових потоків інвестиційних проектів у часі, враховуючи зміни їх величини під впливом дії механізму;

удосконалено:

- підходи до визначення інвестиційного потенціалу аграрних підприємств через його зв'язок з економічною стійкістю та рентабельністю основних напрямів діяльності, співвідношення власних, позикових і залучених джерел, що забезпечує максимальний інвестиційний прибуток за певного рівня ризиків;

- систему заходів стимулювання інвестиційної діяльності аграрних підприємств через їх групування за рівнем економічної стійкості, рентабельності виробництва, величиною інвестиційного потенціалу;

- моделювання ефективності інвестиційної діяльності аграрних підприємств через визначення часткового та сукупного впливу чинників які її

зумовлюють (обсяг та структура виробництва продукції, сезонність виробництва, ринкові ціни, трудові затрати);

набули подальшого розвитку:

- напрями удосконалення інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери через визначення пріоритетних суб'єктів інвестування (буряківництво, садівництво, птахівництво, молочне скотарство, будівництво об'єктів аграрної інфраструктури), організацію підготовки спеціалістів та підрозділів з моніторингу ринку та інвестицій, оптимізацію власних та залучених інвестиційних джерел;

- інституційні механізми регулювання інвестиційної діяльності аграрних підприємств через нормативно-законодавчі акти, організації та установи, соціальне партнерство у процесі залучення інвестицій, активізацію місцевого самоврядування та сільських громад з метою збільшення інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні рекомендацій та пропозицій щодо удосконалення економічних механізмів інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери у ринкових умовах господарювання. Отримані результати можуть бути використані органами регулювання економіки різних рівнів та підприємствами аграрної сфери у процесі стратегічного планування, програмування і реалізації проектів інноваційного розвитку.

Розроблені автором рекомендації щодо формування альтернативного економічного механізму інвестування підприємств аграрної сфери з метою підвищення системи заходів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств через їх групування за рівнем економічної стійкості, рентабельності виробництва, величиною інвестиційного потенціалу, а також пропозиції із застосування інституційних механізмів регулювання інвестиційної діяльності аграрних підприємств через нормативно-законодавчі акти, організації та установи, соціальне партнерство у процесі залучення інвестицій, активізацію місцевого самоврядування та сільських громад з метою збільшення інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання прийняті до впровадження у практичній діяльності Департаменту агропромислового розвитку Вінницької облдержадміністрації (довідка № 476/05-04-1 від 14.05.2013 р.), ПАТ «Бершадське» (довідка № 182/01-24 від 23.04.2013 р.) і ПАТ «Агромаш» (довідка № 125/07-88 від 18.04.2013 р.), у навчальному процесі Уманської філії ПВНЗ «Європейський університет» (довідка №26/2013-21 від 16.05.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, практичні результати, висновки і пропозиції, що містяться в дисертаційному дослідженні, розроблені особисто і повністю належать автору. З наукових праць у роботі використано лише ті ідеї та розробки, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні та практичні положення дисертаційного дослідження розглядалися й обговорювалися на X Всеукраїнській науково – практичній конференції «Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності» (м. Умань, 1 грудня 2007 р.), Всеукраїнській Інтернет – конференції «Актуальні проблеми фінансової системи в контексті стратегічного розвитку України» (м. Умань, 2 травня 2008 р.), XI Всеукраїнській науковій конференції «Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності» (м. Умань, 29 листопада 2008 р.), XII Всеукраїнській науковій конференції «Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності» (м. Умань, 28 листопада 2009 р.), Міжвузівській науково-практичній конференції молодих вчених, викладачів та аспірантів (м. Умань 14 жовтня 2010 р.), Всеукраїнській науково – практичній Інтернет конференції «Стратегії стійкого розвитку економіки» (Київ, 27 квітня 2011 р.), Міжвузівській науково-практичній конференції молодих вчених, викладачів та аспірантів (м. Умань 19 жовтня 2012 р.), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Дні науки-2013» (Чехія, 27 – березня -05 квітня 2013 – Прага).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 14 наукових працях, у тому числі 3 колективних монографії та 5 статей у наукових фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій, що належить автору – 4,3 ум. друк. арк., у тому числі у фахових виданнях – 2,5 ум. друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладено на 187 сторінці. Дисертаційна робота містить 45 рисунків, 36 таблицю, 4 додатка на 19 сторінках. Список використаних літературних джерел налічує 242 найменувань на 25 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретико-методичні засади інвестування підприємств аграрної сфери» визначено сутність інвестування, економічної стійкості та взаємозв'язку між ними на рівні підприємств, обґрунтовано особливості функціонування механізмів їх інвестиційної діяльності, методичні засади визначення рівня економічної стійкості та інвестиційного забезпечення.

Для вітчизняної теорії та практики поняття «інвестиції», «інвестиційна діяльність», «інвестиційний процес», «інвестиційна активність», «інвестиційна привабливість» є відносно новими, мають неоднозначне трактування і вимагають попереднього уточнення їх сутності. Інвестиційна діяльність характеризує вкладення інвестицій з метою отримання прибутку та досягнення іншого корисного ефекту, розгорнутим алгоритмом якої є: власне інвестування, тобто процес перетворення ресурсів у конкретні об'єкти інвестиційної діяльності; перетворення вкладених коштів у приріст капітальної вартості;

отримання прибутку або соціального ефекту (реалізація кінцевої мети інвестиційної діяльності). Організаційно-економічний механізм реалізації такого ланцюга взаємодій і являє собою інвестиційну діяльність (рис. 1).

Ми вважаємо, що інвестиційна діяльність підприємств аграрної сфери тісно пов'язана з їх економічною стійкістю. Це пояснюється тим, що сільськогосподарське виробництво здійснюється в умовах невизначеності та ризиків, одже, власні фінансові джерела є основою надходження та здійснення інвестицій.

Рис. 1. Формування інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери та механізму її реалізації

Вибір ефективного комплексу цільових функцій інвестування та їх оцінка показують можливі шляхи вдосконалення економічного механізму управління інвестиційною діяльністю, що базується на таких принципах: сумісність, прийнятність, гнучкість, пристосовність (адаптивність) структури управління до зовнішніх і внутрішніх змін, комплексність, партнерство між горизонтальними і вертикальними рівнями управління, додатковість, співвідпорядкованість, правова стабільність, результативність інвестиційної політики, ефективність. Взаємодія і послідовність реалізації наведених принципів у циклі механізму формування інвестиційної діяльності показані на рис. 2.

Здійснення інвестиційної діяльності ведеться з використанням таких інструментів: інвестиційних проектів (пов'язаних звичайно з збільшенням основного капіталу); інвестиційних портфельів (розуміється як сукупність

спеціально підібраних інвестиційних цінностей, зазвичай цінних паперів), методів та механізмів досягнення конкретної інвестиційної мети інвесторів (малий ризик, висока ліквідність, дохідність).

Вирішення проблем інвестиційного забезпечення пов'язується з необхідністю комплексної його оцінки. З цією метою обґрунтовано методичні підходи визначення рівня економічної стійкості та інвестиційного забезпечення діяльності підприємств аграрної сфери на основі розрахунку індикаторів економічної стійкості (абсолютна, нормальна, нестійка та кризова) та визначення відповідності між засобами і джерелами інвестування, раціональності розміщення й ефективності використання інвестиційних ресурсів та альтернативної концепції обліку фактору часу в обґрунтуванні ефективності інвестицій. Вона дозволяє реально моделювати рух грошових потоків інвестиційних проектів у часі, з огляду на зміну їх величини під його впливом.

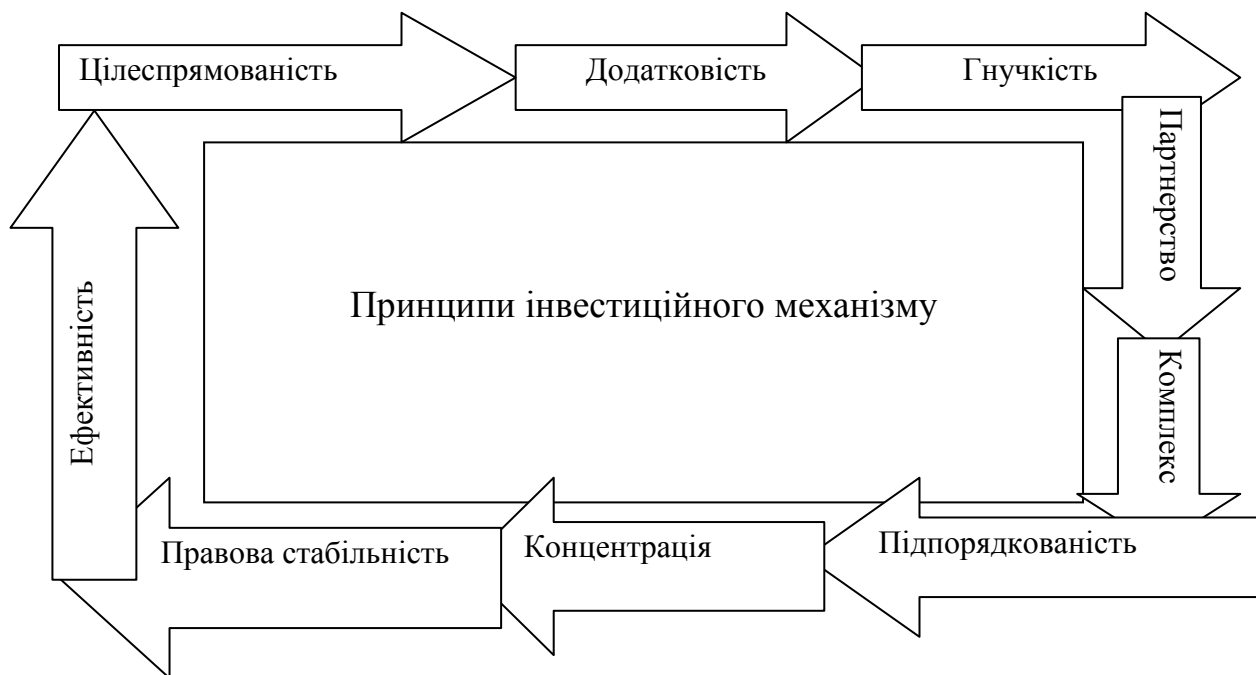

Рис. 2. Цикл реалізації принципів інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери

У другому розділі «Оцінка стану розвитку та економічної ефективності інвестування підприємств аграрної сфери» здійснено комплексну економічну оцінку основних результативних показників діяльності аграрних підприємств, проаналізовано їх інвестиційний потенціал та економічну стійкість, визначено економічну ефективність інвестиційного забезпечення.

Підприємства аграрної сфери в умовах Вінницької області належать до найбільш інвестиційно привабливих, експортноспроможних та ліквідних

суб'єктів господарювання. Вони представлені 602 великотоварними, 1374 фермерськими господарствами, 531,3 тис. особистих селянських господарств. Інвестиційна привабливість визначається високою родючістю ґрунтів (60-65 одиниць за 100-бальною шкалою), значними розмірами сільськогосподарських угідь (9 місце в Україні). В галузі зайнято біля 145 тис. працівників. В області використовується 2017,6 тис. га сільськогосподарських угідь, з них 1729,9 тис. га ріллі, 48,8 тис. га багаторічних насаджень, 50,3 тис. га сіножатей, 187,6 тис. га пасовищ. Вінниччина має найбільший бурякоцукровий комплекс, займає провідні позиції по валових зборах зернових культур, в картоплярстві, садівництві та тваринництві. В області сконцентровано 13-14 % наявних в Україні площ цукрових буряків, і 5-6 % зернових культур.

Результати дослідження показують, що за обсягами інвестицій у сільськогосподарські підприємства, Вінницька область посідає провідне місце серед областей України. Наприклад, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, спрямованих в економіку області, станом на 01.01.2012 р. становив 212,5 млн. дол. США (в розрахунку на одну особу – 129,7 дол. США). При цьому спостерігається щорічне збільшення надходження інвестицій. Це сприяє відродженню буряківництва, цукрової промисловості, тваринництва, птахівництва. Динаміка надходжень інвестицій у сільське господарство Вінницької області, 2008 р. в економіку області надійшло 31,1 млн. дол. США, з них у сільське господарство було спрямовано 5,9% або 1,84 млн. дол. США. 2009 р. для країни був кризовим у фінансовому плані, що стосується інвестицій, то їх надходження в сільське господарство скоротилося на 37,2% і становило 0,68 млн. дол. США.

Встановлено, що особливе значення для формування економічного механізму інвестування підприємств аграрної сфери має аналіз їх фінансово-економічного стану. З цією метою здійснено його всебічну оцінку та діагностику на основі 20 підприємств, визначених методом випадкового неповторного відбору для уникнення упередженості висновків. Це дозволило здійснити їх ранжування за типами економічної стійкості та інвестиційною привабливістю (табл. 1).

Проведений розрахунок впливу джерел фінансування на економічну стійкість підприємств свідчить, що досить нестабільна ситуація спостерігається у 60% з них. Отже, запаси й витрати покриваються сумою власних джерел формування обігових коштів, довгострокових позикових джерел, короткострокових кредитів. Остання призводить до порушення показників платоспроможності, але існує можливість відновити фінансову рівновагу за рахунок поповнення джерел власних засобів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення обіговості запасів.

Ранжування підприємств аграрної сфери Вінницької області за типами економічної стійкості та інвестиційною привабливістю

Абсолютна економічна стійкість (M1)	Нормальна економічна стійкість (M2)	Нестійкий фінансовий стан (M3)	Кризовий фінансовий стан (M4)
ПАТ «Козятинський»; ПАТ «Юзефо-Миколаївський»; ПАТ ім. 1 травня; ПАТ «Чернівціагросервіс»; ПАТ «Подільське».	ПАТ «Бродецьке».	ПАТ «Жданівське»; ПАТ «Літинський»; ПАТ «Бершадське»; ПАТ «Україна»; ПАТ «Гайсинм'ясо»; ПАТ «Агромаш»; ПАТ «Агрохім»; ПАТ «Вінницяводгоспсервіс»; ПАТ «Мрія»; ПАТ «Кожухівське»; ПАТ «Самгородське»; ПАТ «Мічуринець».	ПАТ «Маяк»; ПАТ «Кам'яногірське».

Для оцінки ефективності економічного механізму інвестування підприємств аграрної сфери було проаналізовано рентабельність інвестицій. Одержані результати дозволили зробити висновок про ступінь впливу різних факторів на їх виробничу та інвестиційну діяльність. Так, найбільш рентабельним підприємством є ПАТ ім. 1 травня. До групи рентабельних віднесені ПАТ «Козятинський», ПАТ «Юзефо-Миколаївський», ПАТ «Чернівціагросервіс», «ПАТ «Подільське» (рис. 3).

Рис. 3. Рентабельність інвестицій діяльності підприємств аграрної сфери Вінницької області

Використовуючи сучасні методи отримання залежностей між економічними показниками та факторами, від яких вони залежать, було досліджено основні чинники, що здійснюють вплив на інвестиційну діяльність аграрних підприємств. Відповідно до проведеного економіко-математичного аналізу, основними чинниками впливу на підвищення їх прибутковості та залучення додаткових інвестицій є: обсяг реалізованої продукції, асортиментна

структура, величина затрат на виробництво, ціни на продукцію та сезонні умови.

Аргументовано, що підприємства аграрної сфери мають доволі високий запас економічної стійкості та інвестиційної привабливості, тобто їх діяльність характеризується меншим рівнем ризику виникнення збитковості (рис. 4).

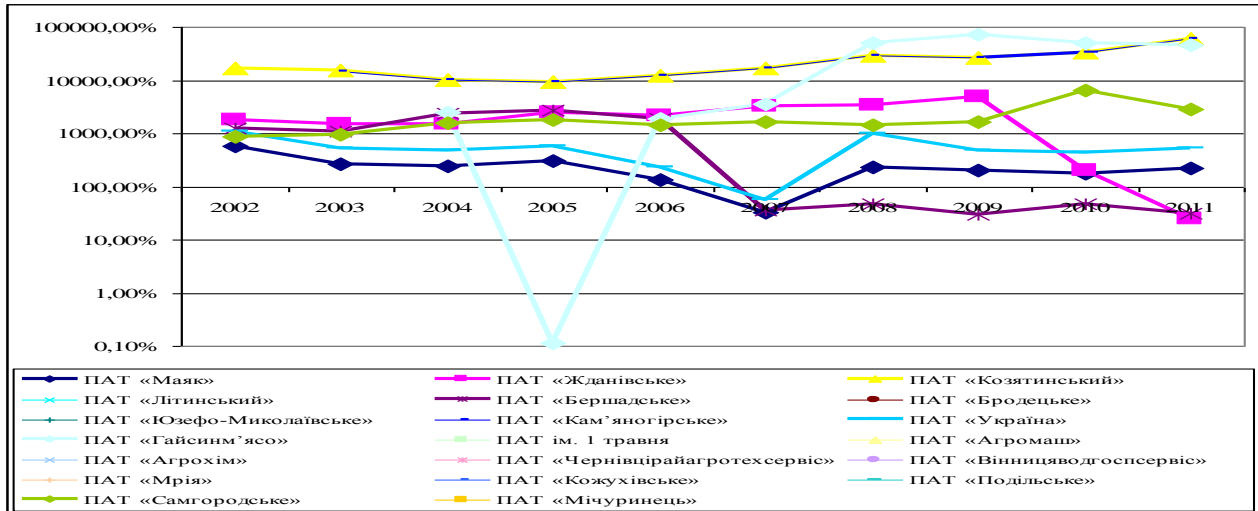

Рис. 4. Динаміка показників запасу економічної стійкості та інвестиційної привабливості підприємств аграрної сфери Вінницької області протягом 2002-2012рр.

Таким чином, підприємства аграрної сфери Вінницької області мають достатній інвестиційний потенціал, який забезпечується сприятливими агрокліматичними умовами та високопродуктивними земельними ресурсами, достатніми трудовими ресурсами, значним землезабезпеченням окупності інвестицій сприяє висока якість та велика номенклатура вироблюваної продукції.

Проте, фінансово-економічна стійкість суб'єктів господарювання є не завжди достатньою. Це зумовлюється диспаритетом цін на аграрному ринку, наявністю значної кількості посередників на ньому, нестачою власних обігових коштів, що вимагає удосконалення механізмів залучення інвестицій та інвестиційної діяльності у цілому.

У третьому розділі «Удосконалення механізмів інвестиційного забезпечення підприємств аграрної сфери» розроблено напрями удосконалення механізмів інвестування, обґрунтовано додаткові внутрішні та зовнішні джерела інвестицій, заходи інституційної підтримки інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери.

Серед напрямів удосконалення механізмів інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери необхідно визначити наступні заходи з огляду на специфіку умов їх функціонування та розміщення: удосконалення методики факторного аналізу інвестиційних проектів та їх окупності; розробка інвестиційних проектів та програм для сукупностей аграрних підприємств з

тотожними показниками економічної стійкості та інвестиційного потенціалу, обґрунтування інвестиційного забезпечення пріоритетних галузей сільськогосподарського виробництва, враховуючи його спеціалізацію та концентрацію у регіоні.

Основними заходами досягнення поставлених завдань повинні стати: проведення моніторингу інвестиційної діяльності, інвестиційного потенціалу та здійснення маркетингових стратегій щодо інвестиційного забезпечення аграрних підприємств області; забезпечення максимального сприяння реалізації інвестиційних проектів з будівництва і реконструкції тваринницьких приміщень, технічного переоснащення рослинницьких галузей, будівництва елеваторів для зберігання зерна, овочесховищ, холодильників для плодів та овочів.

Необхідно також здійснювати підготовку або залучати спеціалістів у сфері інвестицій, цінних паперів, фондового ринку. У великих та середніх сільськогосподарських підприємствах доцільно мати відповідні структурні підрозділи для розробки інвестиційних проектів та бізнес-планів з урахуванням інноваційної складової. Предметом їх діяльності може бути залучення інвестицій не тільки у виробництво, але й у соціальні проекти (організація сільських територій, розвиток зеленого туризму, інших підприємницьких ініціатив сільських громад.

Створення надійної і керованої системи залучення інвестиційних ресурсів забезпечить економічну стійкість та економічне зростання підприємств аграрної сфери. Нами доведено, що при прогнозуванні ефективності їх інвестиційної діяльності необхідно максимально врахувати всю сукупність економічних чинників, які впливають на досліджуваний результативний показник і визначають подальшу інвестиційну стратегію аграрних підприємств. За результатами кореляційного аналізу та перевірки на мультиколінеарність нами було відібрано шість факторів: асортиментна структура продукції, % (X_1); сезонність виробництва, % (X_2); середня ціна продукції, млн. грн./т (X_3); фондовіддача, грн./грн. (X_4); матеріаловіддача, грн./грн. (X_5); кількість працівників, осіб (X_6). Розрахунки, проведені з використанням табличного процесора MsExcel, дозволили одержати наступне кореляційне рівняння:

$$Y = -92,6 - 325,3x_1 + 555,3x_2 + 11,6x_3 - 12,9x_4 - 166,7x_5 + 0,26x_6$$

Дане рівняння свідчить про те, що найбільший вплив із усіх шести факторів на результативний показник мають: сезонність виробництва – при підвищенні вагомості показника сезонності на 1% прибуток збільшиться на 555 млн.грн., фондовіддача – при збільшенні даного фактора на 1 грн. обсяг чистого доходу зменшиться майже на 167 млн. грн., асортиментна структура – при розширенні асортиментної структури на 1%, прибуток зменшиться на 325 млн. грн. Значення коефіцієнта множинної кореляції становить $R = 0,9$, що вказує на дуже щільний зв'язок між факторними і результативною ознакою. При цьому

значення коефіцієнта множинної детермінації отриманої шестифакторної лінійної регресії $R^2 = 0,84$ означає, що варіація обсягу чистого прибутку досліджуваної кількості підприємств на 84% обумовлюється наведеними факторами.

На основі одержаного рівняння та очікуваних значень охоплених ним факторів запропоновано альтернативну концепцію інвестиційної діяльності, яка ґрунтується на моделюванні реального руху грошових потоків інвестиційного проекту у часі, враховуючи зміни їх величини під його впливом. При оцінці ефективності інвестицій можливе використання двох методів обліку чинника часу: приведення грошових коштів інвестиційного проекту до поточної вартості в початковий період інвестування (дисконтування) і визначення майбутньої вартості грошових коштів, як правило, в момент завершення життєвого циклу проекту (операція нарощування). При прийнятті оптимальних інвестиційних рішень використовуються обидва методи. При оцінці ефективності проекту домінує метод.

Нами запропоновано концепцію обліку фактора часу при обґрунтуванні ефективності інвестицій. Вона ґрунтується на тому, що результат реалізації інвестиційних проектів визначається двома складовими: доходами самого проекту, обумовленими його рентабельністю (ROA), і доходами на фінансовому ринку, залежними від відсотків на вкладений капітал (β) та термінів свободи цих коштів. У цьому випадку порівняння різночасових витрат і результатів інвестиційних проектів досягається з урахуванням наслідків їх використання на фінансовому ринку з метою отримання вторинного доходу. Оцінка ефективності інвестиційного проекту повинна здійснюватися з урахуванням не тільки величини одноразових витрат і результатів, але і зміни їх фінансового потенціалу по роках розрахункового періоду.

Враховуючи сучасну економічну стійкість, потенційні інвестиційні можливості підприємств аграрної сфери Вінницької області, доведено, що фундаментальне розходження чинного і пропонованого підходів до обліку чинника часу у процесі інвестування полягає в заміні базової ідеї механізму цього обліку. Побудова інвестиційної стратегії у підприємствах аграрної сфери базується на економічних механізмах управління інвестиційними потоками галузі, який представлено на рис. 5. Доведено, що інвестиційне забезпечення підприємств аграрної сфери має бути системою, яка повинна сприяти динамічному соціально-економічному розвитку та підвищенню рівня конкурентоспроможності аграрної продукції та потребує врахування умов, які включають міжнародні, соціально-економічні, екологічні особливості функціонування аграрного сектора економіки. Отже, досягнення цілей масштабної модернізації національного виробництва та підприємств аграрної сфери, впровадження енергозбереження, зростання продуктивності праці,

зміцнення конкурентних позицій вітчизняного виробника можливе на основі широкого застосування інвестиційно-інноваційної моделі розвитку.

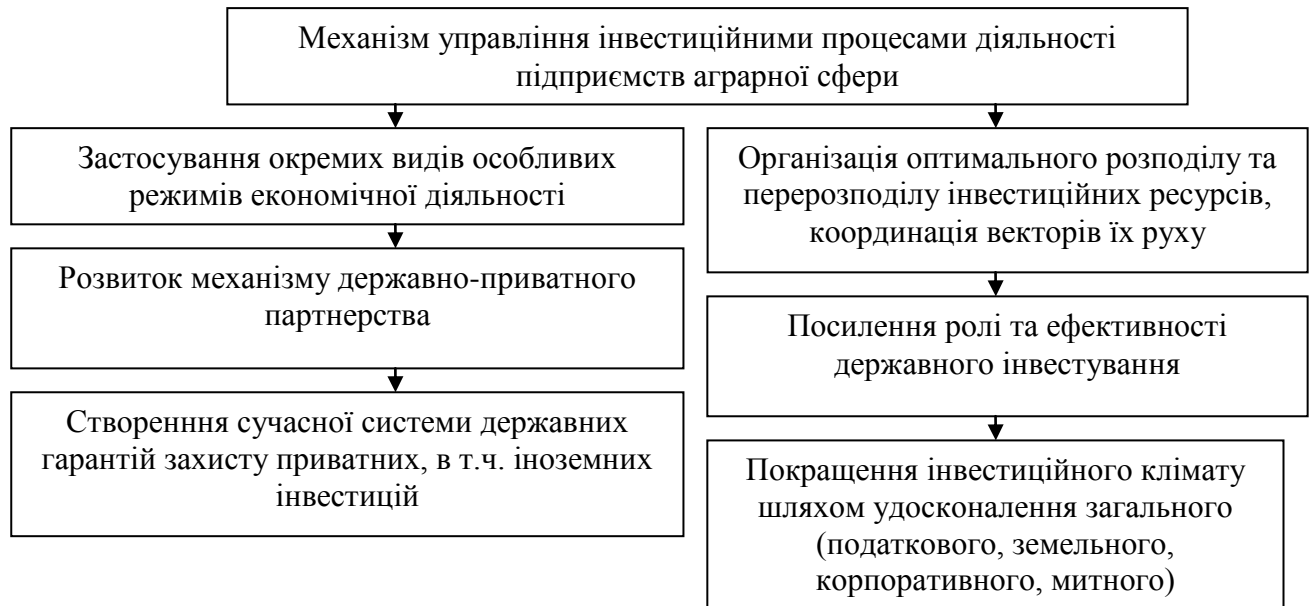

Рис. 5. Чинники активізації інвестиційних процесів підприємств аграрної сфери

Одним з основних завдань удосконалення інвестиційної діяльності є формування та розвиток її нового інституційного механізму, що має відповідати вимогам подолання кризи й оздоровлення економіки у цілому. Він повинен відображати реальні зрушення в структурі аграрної економіки країни, прискорити перехід аграрних підприємств на якісно новий рівень інноваційного розвитку й інтенсивний тип відтворення, забезпечити підвищення якості вітчизняної сільськогосподарської продукції та її конкурентоспроможність на світовому продовольчому ринку. Його складниками повинні бути організаційно-правові дії та організації (установи) які б забезпечували послідовність та ефективність інвестиційних процесів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і розроблено новий підхід до вирішення важливої науково-практичної проблеми формування, функціонування та розвитку механізмів інвестування підприємств аграрної сфери. В результаті проведеного дослідження зроблено наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного характеру:

1. Інвестиційна діяльність та економічна стійкість аграрних підприємств це категорії які тісно пов'язані між собою. Економічна стійкість виступає важливим чинником інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання. Вона свідчить про наявність власних джерел здійснення інвестиційних процесів, сталість виробничо-економічного розвитку, підтверджує поворотність

залучених засобів. Тому інвестиційна діяльність, інвестиції, інвестиційне забезпечення, інвестиційні процеси в такому розумінні є тісно пов'язаними з категорією економічної стійкості.

2. Формування та функціонування економічних механізмів інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери включає такі категорії управління, як суб'єкти і об'єкти інвестиційної діяльності; цілі і відповідні їм критерії інвестування; чинники, що обумовлюють можливість досягнення поставлених цілей; методи мобілізації інвестицій; обсяг інвестиційних ресурсів. Доведено, що механізми інвестиційної діяльності доцільно диференціювати за методами мобілізації інвестиційних ресурсів, оскільки їх обмеженість складає значну проблему інвестиційної діяльності. Це мобілізація власних коштів, інвестування з амортизаційного фонду, капіталізація прибутку, додаткова емісія акцій, мобілізація позикових коштів, випуск облігацій акціонерного товариства, залучення позик і кредитів.

3. Методичні засади визначення ефективності інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери охоплюють оцінювання економічної стійкості на основі розрахунку індикаторів покриття нефінансових активів, покриття позикового короткострокового капіталу та покриття довгострокового позикового капіталу, що дає змогу встановити тип економічної стійкості (абсолютна, нормальна, нестійка та кризова) та встановити відповідність між засобами і джерелами інвестування, раціональність розміщення та ефективність використання інвестиційних ресурсів або інвестиційного потенціалу.

4. Встановлено, що підприємства аграрної сфери Вінницької області є значними за обсягом інвестиційної діяльності. Їх кількість становить 1,2 тис. одиниць та 531,3 тис. особистих господарств населення. Підприємства спеціалізуються на виробництві зернових та технічних культур, особливо буряківництва, молочному скотарстві та птахівництві, садівництві. Проте, 60% з них відносяться до економічно нестійких. Це спричиняє недостатні обсяги залучення інвестицій як вітчизняними, так і іноземними інвесторами.

5. Інвестиційна привабливість аграрного виробництва пов'язана із значним ресурсним потенціалом у вигляді родючих ґрунтів, значного землезабезпечення, наявності кваліфікованих трудових ресурсів, його раціональною спеціалізацією та розміщенням. Проте, конкурентну ситуацію на ринку інвестицій переважній більшості суб'єктів господарювання створюють великі агрохолдинги (маючи надможливості інвестування) а також особисті господарства населення, які використовують малокваліфіковану працю і не потребують значних інвестицій.

6. З метою збільшення обсягів інвестицій було розроблено факторну модель результативних показників діяльності підприємств аграрної сфери Вінницької області. За її допомогою визначено, що на формування та використання інвестицій впливають обсяг реалізованої продукції, асортиментна

структура, величина затрат на виробництво, ціни на продукцію та сезонні умови, фондівдача та кількість працівників. Для удосконалення моделі інвестиційного розвитку підприємств аграрної сфери запропоновано та обгрунтовано альтернативну концепцію оцінки та здійснення реального руху грошових потоків інвестиційного проекту у часі. Вона полягає у визнанні того, що результат реалізації інвестиційних проектів визначається двома складовими: доходами самого проекту, обумовленими його рентабельністю (ROA), і доходами на фінансовому ринку, залежними від відсотків на капітал (β) та строків свободи цих коштів. Обгрунтовано, що для прийняття управлінських рішень щодо раціонального використання інвестиційних ресурсів та інвестиційного потенціалу підприємств аграрної сфери з урахуванням зовнішніх та внутрішніх джерел активізації інвестиційної діяльності необхідно застосовувати методикау визначення швидкості окупності інвестицій, яка розраховується як відношення суми залучених інвестицій до терміну реалізації інвестиційних проектів. Сукупність джерел залучення інвестицій необхідно доповнити, крім традиційних (власні кошти, позики, бюджетна підтримка, іноземні надходження) коштами сільських громад та кооперативів.

8. Удосконалення механізмів інвестування пов'язане з розвитком їх інституційного забезпечення. Мова йде про нормативно-законодавчу підтримку вітчизняних інвесторів, їх протекціонізм на аграрному ринку, використання категорій лізингу та роялті. Нами обгрунтовано програму інвестиційного розвитку підприємств аграрної сфери Вінницької області, в основу якої покладено групування підприємств з рівнем економічної стійкості, величиною інвестиційного потенціалу, моделювання грошових потоків та визначення термінів окупності інвестиційних ресурсів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Лопатюк Р.І. Організаційно-економічний механізм забезпечення виробництва аграрної сфери України в сучасних умовах / Р.І. Лопатюк // Конкурентоспроможність підприємства – основа конкурентоспроможності економіки країни: колективна монографія / За наук. ред. к.е.н., доц. Лисенко Н.О. – К. : АНФ ГРУП, 2012. – С. 95-99.

2. Лопатюк Р.І. Проблеми та перспективи державного регулювання підприємств аграрної сфери / Р.І. Лопатюк // Підвищення конкурентоспроможності виробництва в умовах організаційно-економічних трансформацій: колективна монографія / За наук. ред. к.е.н., доц. Лисенко Н. О. – Умань: ВПЦ «Візаві». – 2010. – С. 17-19.

3. Лопатюк Р.І. Специфіка інвестування сільськогосподарських підприємств / Р.І. Лопатюк // Забезпечення конкурентоспроможності

підприємств в умовах організаційно–економічних перетворень: колективна монографія / За наук. ред. к.е.н., доц. Лисенко Н. О. – Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»). – 2011. – С. 121-126.

Статті у наукових фахових виданнях:

4. Лопатюк Р.І. Основні показники, які забезпечують інвестиційну діяльність / Р.І. Лопатюк // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Серія «Економічні науки». – Х., 2010. – Т. 13, № 2. – С. 62-68.

5. Лопатюк Р.І. Особливості інвестування підприємств аграрної сфери / Р.І. Лопатюк // Формування ринкових відносин в Україні. – К., 2011. – № 3. – С. 49-52.

6. Лопатюк Р.І. Прогнозування рівня інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери [Електронний ресурс] / Р.І. Лопатюк // Ефективна економіка. – 2013. – № 4. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

7. Лопатюк Р.І. Теоретичні аспекти інвестиційного забезпечення підприємств аграрної сфери / Р.І. Лопатюк // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2013. – № 2. – С. 134-137.

8. Лопатюк Р.І. Сучасний рівень розвитку підприємств / Р.І. Лопатюк // Агросвіт. – 2013. – № 6. – С. 56-60.

Матеріали конференцій:

9. Лопатюк Р.І. Стійкість підприємства як економічна категорія / Р.І. Лопатюк // Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності: Зб. матеріалів десятої Всеукр. наук-практ. конф., (Умань 1 грудня 2007 р.). – Умань: Видавець «Сочінський», 2008. – С. 130-133.

10. Лопатюк Р.І. Економічна сутність поняття «фінансово-економічна стійкість» / Р.І. Лопатюк // Актуальні проблеми фінансової системи в контексті стратегічного розвитку України: Зб. матеріалів Всеукр. Інтернет-конф. / Уманський ДПУ ім. П. Тичини. – Умань, 2008. – С. 187-190.

11. Лопатюк Р.І. Поняття механізмів стабільності в контексті стратегічного розвитку / Р.І. Лопатюк // Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності: Зб. матеріалів одинадцятої Всеукр. Наук-практ. конф., (Умань, 29 листопада 2008 р.). – Умань: Видавець «Сочінський», 2009. – С. 83-85.

12. Лопатюк Р.І. Методика оцінки стійкості та інвестування аграрних підприємств / Р.І. Лопатюк // Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності: Зб. матер. дванадцятої Всеукр. наук-практ. конф., (Умань, 28 листопада 2009 р.). – Умань: Видавець «Сочінський», 2010. – С. 213-215.

13. Лопатюк Р.І. Економічний механізм ефективного інвестування аграрних підприємств / Р.І. Лопатюк // Стратегії стійкого розвитку економіки:

матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., (Київ, 27 квітня 2011 р.). – К. : Вид-во Європ. Ун-ту, 2011. – С. 286-288.

14. Лопатюк Р.І. Проблеми впровадження інвестицій у підприємства аграрної сфери України / Р.І. Лопатюк // Дні науки –2013: матеріали ІХ Міжнародної науково – практичної конференції, (Чехія, 2013 р.) / Díl 9. Ekonomické vědy: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o – 64 stran. – P.52-55.

АНОТАЦІЯ

Лопатюк Р.І. Економічні механізми інвестування підприємств аграрної сфери. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Міжнародний університет бізнесу і права. – Херсон, 2013.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню теоретичних, методичних і практичних засад формування механізмів інвестування підприємств аграрної сфери. Визначено взаємозв'язок інвестиційної діяльності та економічної стійкості, обґрунтовано особливості формування, та функціонування механізмів інвестиційної діяльності підприємств, методичні засади оцінки рівня економічної стійкості та інвестиційного забезпечення.

Досліджено сучасний рівень та економічну ефективність інвестування підприємств аграрної сфери Вінницької області. Здійснено комплексну економічну оцінку основних результативних показників діяльності з урахуванням інвестиційного потенціалу та економічної стійкості, виявлено проблеми залучення інвестицій.

Це дозволило розробити пропозиції щодо удосконалення напрямів, механізмів та моделей інвестиційного забезпечення аграрних підприємств, обґрунтувати внутрішні та зовнішні джерела активізації інвестиційної діяльності, механізми інституційної підтримки інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери.

Ключові слова: механізми, інвестиційна діяльність, ефективність, економічна стійкість, потенціал, інституційне забезпечення, моделювання, удосконалення, управління.

АННОТАЦИЯ

Лопатюк Р.И. Экономические механизмы инвестирования предприятий аграрной сферы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам

экономической деятельности). – Международный университет бизнеса и права. – Херсон, 2013.

Диссертационная работа посвящена исследованию теоретических, методических и практических основ формирования экономических механизмов инвестирования предприятий аграрной сферы. Определена сущность инвестирования, экономическая устойчивость, их взаимосвязь на уровне аграрных предприятий. Обоснованы особенности формирования и функционирования механизмов инвестиционной деятельности предприятий, методические основы определения уровня экономической устойчивости, величины инвестиционного потенциала, уровня инвестиционного обеспечения производственной деятельности.

В диссертационной работе усовершенствована трактовка экономического содержания категории «экономическая устойчивость» как одной из важнейших характеристик экономического состояния предприятия, которая формируется в процессе производственно-хозяйственной деятельности и является главным компонентом общей устойчивости предприятия и элементом экономической стабильности государства. Она формируется под влиянием внешних и внутренних экономических и социально-политических факторов, в частности аграрной и монетарной государственной политики, демографической ситуации и научно-технического прогресса, рыночной конъюнктуры и рисков.

В работе осуществлена совокупная оценка основных результативных показателей деятельности аграрных предприятий, проанализированы их инвестиционный потенциал и экономическая устойчивость, определена экономическая эффективность инвестиционного обеспечения хозяйствования. На основе результатов оценки деятельности предприятий разработано факторную модель результативных показателей деятельности предприятий аграрной сферы.

Установлено, что особое значение для совершенствования экономического механизма инвестирования предприятий аграрной сферы имеет анализ их финансового-экономического состояния. С этой целью произведено ранжирование предприятий по типам экономической устойчивости и инвестиционной привлекательности. Выявлено, что 60% исследованных предприятий являются экономически неустойчивыми. При этом их инвестиционный потенциал оценивается как достаточно высокий. Его формируют благоприятные агроклиматические и почвенные ресурсы, достаточная обеспеченность землей, квалифицированный персонал и специалисты.

Установлено, что предприятия аграрной сферы Винницкой области являются значительными по объему инвестиционной деятельности. Их количество составляет 1,2 тыс. единиц и 531,3 тыс. личных хозяйств населения. Предприятия специализируются на производстве зерновых и технических

культур, особенно свекловодстве, молочном скотоводстве и птицеводстве, садоводстве. Однако, конкурентную ситуацию на рынке инвестиций создают крупные агрохолдинги (имея сверхвозможности инвестирования), а также личные хозяйства населения, которые используют малоквалифицированный труд и не требуют значительных инвестиций.

С целью увеличения объемов инвестиций было предложено факторную модель результативных показателей деятельности предприятий аграрной сферы Винницкой области. С ее помощью определено, что на формирование и использование инвестиций влияют объем реализованной продукции, ассортиментная структура, затраты на производство, цены на продукцию, сезонность, фондоотдача, количество занятых. Для усовершенствования модели инвестиционного развития предприятий аграрной сферы предложено и обосновано альтернативную концепцию оценки и осуществления реального движения денежных потоков инвестиционного проекта во времени.

Обосновано, что для принятия управленческих решений по рациональному использованию инвестиционных ресурсов и инвестиционного потенциала предприятий аграрной сферы с учетом внешних и внутренних источников активизации инвестиционной деятельности необходимо применять методику определения скорости окупаемости инвестиций. Совокупность источников привлечения инвестиций необходимо дополнить, помимо традиционных (собственные средства, займы, бюджетная поддержка, иностранные поступления) средствами сельских общин и кооперативов.

Совершенствование механизмов инвестирования связано с развитием их институционального обеспечения. Речь идет о нормативно-законодательную поддержку отечественных инвесторов, их протекционизм на аграрном рынке, использование категорий лизинга и роялти. Нами обосновано программу инвестиционного развития предприятий аграрной сферы Винницкой области, в основу которой положены группировка предприятий по уровню экономической устойчивости, величине инвестиционного потенциала, моделирование денежных потоков и определение сроков окупаемости инвестиционных проектов.

Наибольшее влияние из всех шести факторов на результативный показатель имеют: сезонность производства – при повышении значимости показателя сезонности на 1% прибыль увеличится на 555 млн. грн., фондоотдача - при увеличении данного фактора на 1 грн. объем чистого дохода уменьшится почти на 167 млн. грн., ассортиментная структура - при расширении ассортиментной структуры на 1%, прибыль уменьшится на 325 млн. грн. Значение коэффициента множественной корреляции составляет $R = 0,9$, что указывает на очень тесную связь между факторными и результативным признаком. При этом значение коэффициента множественной детерминации полученной шестифакторной линейной регрессии $R^2 = 0,84$ означает, что

вариация объема чистой прибыли исследуемой количества предприятий на 84% обуславливается приведенными факторами.

Ключевые слова: механизмы, инвестиционная деятельность, эффективность, экономическая устойчивость, потенциал, институциональное обеспечение, моделирование, усовершенствование, управление.

SUMMARY

Lopatuyk R. I. Economic mechanisms of enterprises investment in the agricultural sector. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 – economics and management (by sector). – International University of Business and Law. – Kherson, 2013.

The thesis is devoted to the study of theoretical, methodological and practical principles of the formation mechanisms of investment firms agriculture. The relationship of investment and economic stability, reasonable especially the formation and functioning mechanisms of investment companies, methodology of assessing the level of economic stability and investment security.

The modern level of investment and economic efficiency of enterprises of agricultural sector Vinnytsia region. The complex economic assessment of key performance indicators, taking into account the investment potential and economic sustainability issues identified investments. It is possible to develop proposals to improve areas of investment mechanisms and models of agricultural enterprises obhruntovaty internal and external sources to stimulate investment, institutional support mechanisms for investment firms agriculture.

Keywords: mechanisms, investment, efficiency, economic stability, capacity, institutional support, modeling, improvement and management.

Підписано до друку 21.05.2013 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Обл.-вид. арк. 0,9.
Ум. друк. арк. 0,9 Тираж 100 прим. Зам. № 122
Миколаївська обласна друкарня
54010 м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 3.